

Hoofddoeken op school door Sara De Mulder

Een leerlinge van een Leuvense gemeenschapsschool mag een hoofddoek dragen, zo besliste de rechtbank van eerste aanleg. De uitspraak gaat in tegen het verbod in het GO! op levensbeschouwelijke kentekens. De vraag rijst of het GO! haar verbod zal kunnen handhaven. Politieke partijen roeren zich, want de rechterlijke macht beroept zich op de vrijheid van religie, de grondwet en het Verdrag van de Rechten van de Mens.

In de debatten over hoofddoeken, boerka's en niqab's wordt vaak verwezen naar de verworven vrijheden in onze liberale democratieën, waarbij de staat nooit mag interveniëren om de individuele vrijheid van haar burgers te beknotten, zolang het derden geen schade berokkent. Dientengevolge mogen vrouwen zonder restricties dragen wat ze willen. Waarbij ik even in het midden laat of de hoofddoeken en boerka's werkelijk zo onschadelijk zijn voor derden als wordt beweerd.

Een liberale paradox?

Zowel voor als tegenstanders van de bedekkende kledij beroepen zich op het liberalisme om hun standpunten kracht bij te zetten. Een liberale samenleving kenmerkt zich door de vrijheid van het individu centraal te stellen.

Voorstanders citeren John Stuart Mill die poneert dat een overheid nooit mag interveniëren in het leven van individuele burgers om het eigen leven vorm te geven. Daarbij streefden de liberale denkers van het eerste uur naar de maximale ontwikkeling van het individu om zo het groots mogelijke geluk voor het grootst aantal mensen te bewerkstelligen; zowel voor mannen als vrouwen. De gelijkheid van man en vrouw of minstens de gelijkwaardigheid, is daarbij een onvervreembare hoeksteen.

De hoofddoek en bij uitbreiding niqab en boerka, is echter een item dat expliciet de ongelijkheid van man en vrouw benadrukt. Voor vele hedendaagse liberale denkers is het een symbool van (seksuele) onderdrukking en intolerantie. De onderdrukking van seksualiteit is overigens een door de moslimgemeenschap zelf frequent aangehaald argument. Gesluisde vrouwen zouden volgens hen de "seksuele spanning" tussen mannen en vrouwen willen vermijden.

John Rawls een ander liberaal denker bepleit in zijn werk "The Theory of Justice" een intolerante houding ten aanzien van de intoleranten. Als een samenleving onbegrensd tolerant is, zal haar tolerante karakter immers verdwijnen onder invloed van de intoleranten. Hij stelt onomwonden dat:

"If we extend unlimited tolerance even to those who are intolerant, if we are not prepared to defend a tolerant society against the onslaught of the intolerant, then the tolerant will be destroyed, and tolerance with them. – In this formulation, I do not imply, for instance, that we should always suppress the utterance of intolerant philosophies; as long as we can counter them by rational argument and keep them in check by public opinion, suppression would certainly be most unwise. But we should claim the right to suppress them if necessary even by

force, for it may easlity turn out that they are not prepared to meet us on the level of rational argument, but begin by denouncing all argument; they may forbid their followers to listen to rational argument, because it is deceptive, and teach them to answer arguments by the use of their fists or pistols. We should therefore claim, in the name of tolerance, the right not to tolerate the intolerant."

Liberaal voorstanders van het verbod op (gezicht)bedekkende kledij beroepen zich op deze redenering om de wetgeving hieromtrent te legitimeren (boerkaverbod) en te versterken (hoofddoekenverbod).

Evolutiepsychologisch perspectief

Islamfundamentalisten zijn net als andere fundamentalisten niet voor rede vatbaar. Men nam aanvankelijk aan dat de intrinsieke drang van de mens naar vrijheid er wel voor zou zorgen dat mensen zich automatisch zouden afkeren van rigide regimes, vrijheidsbeperkende religies en andere vormen van onderdrukking. Daarbij werd echter de complexiteit van onderdrukkende mechanismen zwaar onderschat.

Uitsluiting uit de groep was doorheen de geschiedenis van de mensheid een zware straf die meestal gelijk stond aan de dood. De mens is te zwak om zich in een door de natuur gedomineerde omgeving alleen staande te houden. De evolutie van onze soort bevoordeelde dan ook mensen die zich konden conformeren naar de groep. Intolerante denkstromen zetten expliciet in op deze evolutionaire mismatch. Dat verklaart deels waarom ook vrouwen participeren aan hun eigen onderdrukking door actief dwingend te ageren ten aanzien van hun dochters om de hoofddoek te dragen of zelfs over te gaan tot regelrechte verminking van hun vrouwelijke nakomelingen.

Het is niet eenvoudig dit evolutiepsychologisch kenmerk te omzeilen. Deze vormen van dwang en mishandeling zijn absoluut verfoeilijk en moeten met hand en tand worden bestreden door deze zaken expliciet strafbaar te houden, maar ze ook consequent strafrechtelijk te vervolgen.

Voorstanders van de boerka/hoofddoek wijzen op het feit, dat de draagsters dit vrijwillig kiezen en zeker in de Westerse samenleving zou er geen sprake zijn van bovengenoemde groepsdruk. Het is inderdaad zo, dat sommige hoofddoek-, niqab- en boerkadraagsters zich expliciet uiten als voorstander van deze klederdracht en dit vrijwillig kiezen. Tegenstanders van de boerka gaan hier voorbij aan de vrouw als actieve actor.

Net als mannen gaan vrouwen actief in concurrentie met elkaar op zoek naar een geschikte partner om zich mee voort te planten. In deze vrije samenleving is het voor de vrouw mogelijk zich vrijwillig te bedienen van extreme middelen. Het nekt echter meteen het argument van pleitbezorgers van niqab en boerka als zou het dragen van deze kledij seksuele spanning willen vermijden.

De hoofddoek en bij uitbreiding alle kledij die erop gericht is expliciet de seksualiteit van de vrouw te neutraliseren, accentueert deze net. Door deze kledij te dragen profileren vrouwen zich ten opzichte van en in concurrentie met minder bedekte geslachtsgenoten als exclusief beschikbaar voor hun potentiële partner. Ze benadrukken wel degelijk hun seksualiteit, maar dan wel een zeer expliciet exclusieve vorm. Ze proberen daardoor een partner aan te trekken die zich even rigide opstelt inzake het alleenrecht op seksuele betrekking, in de vaak ijdele hoop dat ook de man die ze aan de haak slaan een gelijklopende vorm van trouw zal ten toon spreiden, als zijzelf. Het zichzelf actief bedekken is dan ook simpelweg een paringsstrategie.

Een verloren strijd?

Is de strijd tegen de hoofddoeken en aanverwanten dan bij voorbaat verloren? Niet helemaal, Karl Popper wijst op het belang van onderwijs om de samenleving en haar burgers te leiden naar het hoogst mogelijke niveau van individuele vrijheid. We kunnen ons dus allesbehalve laten leiden door intellectuele luiheid; er zijn wel degelijk een heleboel argumenten die het dragen van de hoofddoek als islamitische verplichting naar de prullenbak verwijzen en we hoeven ons daartoe niet eens te beroepen op onze Westerse normen en waarden of de mensenrechten.

Historisch perspectief

De geschiedenis van de hijab en bij uitbreiding alle andere vormen van extreme bedekking van het vrouwenlichaam, start 1400 jaar geleden in Medina. Bij gebrek aan riolering moesten vrouwen die 's nachts hun behoefte willen doen zich buiten de stadsmuren begeven voor een beetje privacy. Bepaalde mannen zagen daarin een interessante opportuniteit en zij verstopten zich om de vrouwen op te wachten en te molesteren. Hun identiteit bleef verborgen door de nachtelijke duisternis. Als een vrouw een specifieke mantel droeg dan wisten de mannen dat ze haar gerust moesten laten, want dit impliceerde dat het om een vrije vrouw ging en niet om een slavin. Een vrije vrouw werd immers beschermd door haar clan, ze kon zich vrijelijk uitspreken tegen haar aanrander en kon deze laten bestraffen.

Slavinnen hadden die rechten niet. De profeet werd gevraagd om dit probleem aan te pakken, omdat ook moslimvrouwen werden aangerand. Hij kreeg daarop een vers van God die stelde dat alle vrouwen zich op gelijkaardige wijze moesten kleden en dezelfde soort mantel moesten dragen, zodat de mannen hen niet konden onderscheiden van elkaar en ze dus allen beschermd zouden zijn wanneer ze naar het toilet gingen.

Dat was echter niet zo eenvoudig in te voeren. Dat een slavin dezelfde kledij zou dragen als een vrije vrouw was sociaal onaanvaardbaar; bovendien zou de mooie onpraktische mantel de slavinnen beperken in hun bewegingsvrijheid om de klussen uit te voeren die tot haar taken behoorden. Uiteindelijk besloot men dat de manier waarop een moslima zich dient te kleden gebaseerd moet zijn op twee zaken: haar functie in de samenleving, haar job zo je wil en de specifieke gebruiken binnen die samenleving.

Toegepast op de moderne samenleving

Als we deze islamitische voorschriften toepassen op onze moderne samenleving, wat moslims erg graag lijken te doen, dan moet de huidige klederdracht van de moslima aangepast zijn aan de plaats waar zij woont en aan haar functie in de samenleving. In een Westerse samenleving waar het niet de gewoonte is een hoofddoek of boerka te dragen en het soms zelfs hindert, is het volgens de Koran dan ook niet alleen toegestaan zich de lokale klederdracht aan te meten het wordt zelfs aangeraden.

Wat dan met de hijab, de zogezegd verplichte sluier voor moslima's. De Koran bestaat uit 114 hoofdstukken uitgeschreven in meer dan 6000 verzen waarvan er drie zich toespitsen op de klederdracht van de vrouw. De eerste werd hierboven al besproken, de tweede gaat over de vrouwen van de profeet zelf waarbij hen wordt gevraagd zich niet te opzichtig te kleden, omdat ze een specifieke functie hebben.

De derde vers gaat opnieuw in op een historische situatie. In de pre-islamitische tijd was het de gewoonte dat in bepaalde streken vrouwen een sluier droegen die achter de oren werd vastgebonden en de resterende stof achter haar aan fladderde. Vooraan droeg de vrouw een strak vestje dat ze openliet waarbij haar borsten onbedekt waren, een beetje zoals een korset. Toen de Islam zich verspreidde over het Arabische schiereiland werd een vers geopenbaard waarin wordt gevraagd dat de vrouwen die flapperende sluier of eender welk ander stuk stof zouden gebruiken om hun borsten alsnog te bedekken.

Tot zover de regelgeving rond klederdracht voor vrouwen in de Koran. Blijkbaar ligt God net als de meeste mannen niet echt wakker van wat vrouwen dragen. Er wordt zelfs door diverse islamitische schriftgeleerden beargumenteerd dat de verzen over dit topic expliciet zo vaag werden gehouden, opdat de vrouw haar klederdracht kan aanpassen afhankelijk van de plaats en de tijd.

Het woord hijab komt in deze drie verzen niet voor, maar wel op diverse andere plaatsen in de Koran. Evenwel in de letterlijke betekenis van het woord, met name als barrière tussen de mens en het goddelijke, tussen gelovigen en ongelovigen of het effectieve scherm waar mannen zich achter moesten verbergen als ze wensten te spreken met de vrouwen van de profeet.

Hijab betekent dus niet “sluier” en het dragen van een sluier is geen religieuze verplichting. Elke claim die een moslima hierover uit, op grond van haar religieuze vrijheid is per definitie ongegrond vanuit haar eigen religieuze traditie, net zomin als haar gedomesticeerde rol die ze in de huidige moslimgemeenschap opneemt een religieuze verplichting is. Elke moslima die dit beweert is echter duidelijk onwetend; ze heeft geen kennis en geen scholing doorlopen in haar eigen geschiedenis en religieuze traditie. Vreemd voor een religie wiens heilige boek begint met de uitdrukkelijke plicht tot ‘Iqra; wat “studeer” betekent.

De islamitische wereld en het gedrag van hedendaagse moslims wijkt duidelijk af van wat voorgeschreven werd. Mannen die vrouwen molesteren verbergen zich niet langer in het donker, laat staan dat ze worden bestraft. Velen onder hen vallen op frequente basis vrouwen lastig zowel hier op straat, als in landen waar ze vrouwen dwingen zich te bedekken met een volledige draagbare tent. Ze worden niet bestraft, maar zijn trots op hun wandaden.

Khadeeja de eerste vrouw van Mohammed, leidde een bloeiende handelonderneming die even succesvol was als de karavanen van alle haar concurrenten samen. Ze nam Mohammed in dienst en vroeg hem uiteindelijk ten huwelijk, niet omgekeerd. Waar zijn de moslimvrouwen die strijden voor een evenwaardige plaats in het economische bestel, zodat ze zelf vanuit economische onafhankelijkheid hun partner kunnen kiezen en zich niet langer moeten bedienen van misleidende strategieën als kledij en geveinsde onderdanigheid om in hun levensonderhoud en dat van hun kinderen te voorzien? Waar zijn de moslima’s die bedrijven leiden. Waar zijn de moslima’s die mannen in dienst nemen?

De tweede vrouw van de profeet leidde een leger op de rug van een kameel. Waar zijn de moslima’s die zich aanmelden voor de dienstplicht? Vrouwen eisten hun plaats op in de expansie van de Islam. Mannen en vrouwen interageerden vrij met elkaar, wisselden gedachten en geschenken uit. Vrouwen kozen hun eigen echtgenoten en wanneer het hen niet aanstond vroegen ze een scheiding aan. Vrouwen discussieerden met de profeet zelf.

Liberaal democratieën zijn bij uitstek territoria waar moslimvrouwen effectief tot volle wasdom kunnen komen in harmonie met hun geschiedenis en traditie. Zonder zich te moeten plooiën naar bepaalde interpretaties die veel later door islamitische schriftgeleerden systematisch werden ingevoegd. Toevoegingen die stellen dat vrouwen zich volledig moeten bedekken van kruin tot enkels, met mouwen die tot aan de polsen rijken en handschoenen om de handen te bedekken. Handschoenen; een frequent gedragen kledingstuk in de Arabische woestijn in het jaar 618.

Fatwa's die later zijn uitgevaardigd geven blijk van de meest ziekelijke seksuele fantasieën denkbaar, toegespitst op de volledige onderwerping van de vrouw aan de seksuele driften van de man. Waarbij deze onderwerping wordt afgedaan als een sine qua non om ook aan haar spirituele verplichtingen te kunnen voldoen. Met andere woorden, eerst seks dan pas bidden.

De Koran is volgens de Islamitische traditie het enige en onveranderlijke woord van God. Misschien moeten gelovigen zich daar dan ook aan houden.

Dit aan betrokken leerlingen en bij uitbreiding hun ouders duidelijk maken zal alvast de hele hoofddoekendiscussie voor eens en voor altijd reduceren tot wat het werkelijk is, een discussie zonder voorwerp die enkel kan en daarom ook moet gevoerd worden in een liberale democratie die naam waardig.

Sara De Mulder is secretaris voor het VSOA-Onderwijs en antropologe.